

Степан ВІДНЯНСЬКИЙ,

завідувач відділу історії міжнародних відносин

і зовнішньої політики України

Інституту історії України НАН України,

доктор історичних наук, професор,

член-кореспондент НАН України

СТАВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ДО АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано ставлення відомих європейських інтелектуалів до брутальної воєнної агресії країни-терористки росії проти суверенної європейської держави – України. З'ясовано, що повномасштабним вторгненням в Україну рф кинула виклик усім демократичним цінностям західної цивілізації і поставила людство перед загрозою Третьої світової війни.

Наголошено, що своїми публічними виступами, публікаціями та активною громадською діяльністю найкращі представники європейської еліти суттєво впливають на суспільну думку європейців у сприйнятті війни, яку путін розв'язав проти України.

Ключові слова: росія, Україна, агресія, Європа, інтелектуали, громадська думка.

Представники інтелектуальної еліти завжди були і є – а в глобальному інформаційному світі стали ще важливішими – суб'єктами впливу на громадську думку. Часто погляд лідера суспільної думки, який аудиторія хоче почути, презентовано в контексті інтерпретації фактів. Переконавання ґрунтуються на дискусіях та раціональному аналізі подій задля пошуку кращих розв'язків складних проблем. Наш спосіб сприймання інформації базується на складних психологічних, філософських і практичних моделях мислення, які засновані на історичному досвіді. Сприйняття фактів – це процес засвоєння інформації з навколишнього світу. Кожна людина має власне поле розпізнавання інформації, яка властива тільки цій особистості та сформована під впливом цінностей і соціальних норм. Європейські інтелектуали мислять раціонально, тож нині, коли росія цинічно вторглася в Україну, кинувши виклик усім демократичним

цінностям європейської цивілізації, усвідомлюють значення героїчного опору українців російським окупантам для розвитку ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки, а також збереження єдності та миру в Європі й в усьому світі.

Як відомо, реакція світової спільноти, провідних держав світу на збройну агресію РФ проти України впродовж 2014–2022 років, так само, як і на її агресивні дії на початку 1990-х років проти Молдови у Придністров'ї, brutальні війни в Чечні, війну проти Грузії 2008 року, воєнні дії у Сирії та інші загарбницькі акти Росії, була не зовсім адекватною й часто запізнилою. «На жаль, – наголосив із цього приводу у своєму виступі на засіданні Ради Безпеки ООН 22 червня 2022 року Постійний представник України при ООН, Надзвичайний і Повноважний Посол Сергій Кислиця, – світ не помітив цю небезпечну тенденцію, яка могла лише заохотити Росію до консолідації її агресивної пропаганди. Ба більше, Кремль протягом 30 років отримав стільки доказів фактичної апатії світу до порушень, які вчиняла Росія, а згодом і до її безкарності, що розгортання повноцінної війни було лише питанням часу [...] Перехід Росії до агресивного фашистського режиму вже підтвердила її нездатність утриматися від нападу на тих, кого вона вважає “слабкою здобиччю”. Ми всі повинні це зупинити – що швидше, то краще. Україна перебуває зараз на передовій, вона має необхідну волю свого керівництва, рішучість і хоробрість своєї армії та народу, а також безпрецедентну міжнародну солідарність. Якщо ми дозволимо путіну чи його наступнику на кремлівському троні відростити свої відрубані пазури, заюшені кров'ю українців, наступна війна неминуча, і цивілізований світ заплатить утричі більше, ніж сьогодні» [1].

Зважаймо на це, а також пам'ятаймо драматичний історичний досвід напередодні Першої і Другої світових війн, коли європейська еліта лояльно, доволі безвідповідально і зневажливо поставилася до агресивних намірів та шовіністичних планів урядів провідних держав Європи та не спромоглася забезпечити мирне розв'язання протиріч і відвернути світові воєнні конфлікти. Однак із початком широкомасштабної воєнної агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року вона здебільшого досить швидко зрозуміла глобальні наміри кремлівського диктатора й можливі трагічні наслідки для всього цивілізованого світу в разі їхнього втілення. Хоча й сприймає їх по-різному, пропонуючи неоднакові шляхи розв'язання, аби відвернути реальну небезпеку Третьої світової війни – війни Росії проти всього Західного світу.

Провідні німецькі інтелектуали з різною емоційністю висловлюють свою підтримку Україні. Наприклад, політолог Андреас Умланд послідовно поділяє український опір російській агресії, а класик німецької філософської думки Юрген Габермас констатував, що Європа не може дозволити собі,

аби Україна програла війну росії. Професор Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана Мартін Шульце Вессель, розмірковуючи про моральну відповідальність усіх росіян, переконаний, що не один путін, а вся росія розв'язала війну проти української нації, а «будь-яка війна проти нації має вимір геноциду». Ця думка є дуже важливою для протидії європейському трендові перекладання відповідальності за війну проти України лише на кремлівське керівництво. І хоча, як зауважує німецький історик, після Другої світової війни «у німецькому суспільстві в пріоритеті завжди була політика, орієнтована на мир», однак «нічим не спровокована російська агресія показала німцям, що вони повинні допомагати Україні, зокрема й постачанням зброї». Водночас Мартін Шульце Вессель зазначає: «Зараз у європейців є дуже великий інтерес до України, вони глибоко їй співчують. Це триватиме ще якийсь час, але так не може бути завжди. Саме тому ми повинні скористатися цим моментом, щоби розповісти якомога більше про Україну, зміцнити інституційні зв'язки між Україною та Німеччиною». У такий спосіб потрібно «впливати на суспільну думку в Німеччині» [2]. Відома французька історикиня, професорка Сорбонського університету Франсуаза Том на сторінках засобів масової інформації Франції теж активно розмірковує над причинами й можливими наслідками російсько-української війни. Зокрема, вона переконана, що путін, розв'язавши підступну війну проти України, хоче її радянлізувати, як свого часу Сталін Центральну Європу [3]. В аналітичній статті «Путін: фаза самознищення» Ф. Том зазначає: «Російський президент не вмів вчитися на своїх помилках і не здатен визнати, що він не є непогрішимим. Його реакція на кожен невдачу – ескалація [...] Ця логіка руйнування обертається проти інструментів російської влади». Водночас авторка наголошує, що російські «західники», які завжди були схильні занадто персоналізувати політику, продовжують фантазувати про «реформатора», який комфортно зближить росію і Захід. «Зі своїми комплексами і манією величчя Путін, безумовно, небезпечний, – підкреслює вона. – Але російську проблему не вдасться розв'язати, замінивши його людиною з “сералю”, як би вона не контрастувала за своїм стилем зі стилем Путіна. За деспотизмом однієї людини ховається грізна машина влади, ефективність якої можна вимірювати упродовж двадцяти років як у Росії, так і за кордоном. Заміна її представника аж ніяк не означатиме ні демонтажу цієї машини, ні відмови від російського проекту домінування. Західникам доведеться вимірювати зміни за справами, а не пустими обіцянками та поступками, які нічого не варті, на кшталт визволення політв'язнів. Повернення всіх територій, вкрадених у сусідів Росії, визнання реальної незалежності всіх пострадянських держав мають стати обов'язковими умовами для зняття санкцій» [4].

Видатний американсько-французький письменник, режисер та журналіст Джонатан Літтель з моменту вторгнення росії в Україну опублікував декілька статей, у яких писав про те, навіщо путіну ця війна, закликав російське суспільство взяти на себе обов'язок із порятунку країни та звинувачував країни Заходу в нерішучості і відповідальності за появу кремлівського агресора. Зокрема, в інтерв'ю «Українській правді» він наголошував, що справді життєво важливим для путіна є «цей месіанський комплекс, його власний образ... ідея, що їм потрібно відродити імперію, необхідно відновити, за його словами, слов'янські землі, і для цього потрібна Україна. І якщо їх рішуче не перемогти на полі бою і не викинути принаймні туди, де вони були до 24 лютого, то, мабуть, вони вважатимуть це якоюсь перемогою для них. Тому цьому потрібно рішуче запобігти. Заради України, заради всієї Європи і навіть самої Росії» [5]. Ще завзятіше Дж. Літтель відстоює цю думку в статті «Домовлятися з Путіним безглуздо. Його треба перемогти». Реагуючи на останні висловлювання деяких західних політиків щодо необхідності Заходу домовлятися з путіним і поводитися «акуратніше», бо «Росію принижувати не можна», автор зазначає: «Щойно минув його перший подив від моментальної та скоординованої реакції Заходу на вторгнення в Україну, Путін знову зробив ставку на довгострокову перспективу, на внутрішні суперечності Європи й насамперед на нашу слабкість і тотальне нерозуміння, принаймні у Західній Європі, російської імперської свідомості [...] Думати, що Путіна можна змусити вести переговори чесно і що він (нарешті!) поважатиме умови домовленостей – просто смішно [...] Тільки безумовна поразка російських військових сил в Україні може повернути щось на кшталт безпеки на континенті. І лише за умови такої беззастережної поразки можливий діалог з Росією і можна буде досягнути скільки-небудь надійних домовленостей. Без беззаперечної та безумовної перемоги України будь-яка дипломатія буде або балаканиною, або капітуляцією» [6].

З перших днів підступної воєнної агресії рф проти України міжнародна академічна спільнота, зокрема наукові установи та відомі вчені сусідніх західноєвропейських держав, висловлює підтримку й солідарність з героїчним українським народом і бажає Україні перемоги над агресором. Наприклад, уже 25 лютого 2022 року Комітет Словацького історичного товариства при Словацькій академії наук ухвалив публічну Заяву про військову агресію Росії проти України. «Російський напад на Україну є актом агресії проти суверенної держави, який Європа востаннє переживала у такому вигляді в 1939 році, – йдеться у заяві. – А агресором цього разу є однозначно Російська Федерація. Ми засуджуємо цю агресію і найбільше стурбовані тим, що агресор виправдовує цей акт насильства історичними аргументами. Промова президента Путіна, яка виправдовує агресію,

сповнена історичної брехні [...] Військова агресія проти України не може залишити нас байдужими. Це наступ на мир в Європі, на принципи демократії та на принципи мирного співіснування націй. Історія неодноразово вчила нас, що агресора не можна зупинити поступками і спробами дипломатичних переговорів, які він зневажає. Водночас ми висловлюємо нашу солідарність з українським народом та підтримку нашим українським колегам» [7]. В опублікованій того ж дня Заяві академічної спільноти Польщі у зв'язку з агресією Росії проти України, яка є «брутальним порушенням міжнародних угод і стандартів, що діють у цивілізованому світі», теж зазначено, що «польська наукова спільнота рішуче засуджує напад на нашого сусіда та застосування насильства проти нього», висловлює «повну солідарність з усім українським народом», підтримує «Україну як суверенну державу» і заявляє «про всю можливу допомогу в ці важкі часи» [8].

Відомий чеський історик, професор Карлового університету в Празі Ян Рихлік у ЗМІ Чеської Республіки активно коментує військову агресію РФ проти України та героїчний опір українців окупантам. Він, зокрема, закликає НАТО до більш дієвої допомоги Україні, адже «ніхто ніколи не вигравав війни лише обороною», проте «атакувати без важкої зброї неможливо» [9]. На початку літа 2022 року, у розпал російсько-української війни, у видавництві «Лідове новини», що в Празі, вийшла друком друга, доповнена книжка знаних у наукових колах істориків Яна Рихліка, Богдана Зілинського і Павла Роберта Магочія «Історія України» (перша побачила світ 2015 року). Нове видання доповнено окремим розділом про драматичні події в історії України упродовж 2014–2022 років. На особливу увагу заслуговує передмова до другого видання «Історії України», яку написав Ян Рихлік з огляду на російсько-українську війну та урахуванням брехливих наративів кремля про історію України, її державність і культуру. «Двадцять четвертого лютого 2022 року буде вписано чорними літерами до книги з новітньої історії: в цей день російська армія без офіційного оголошення війни напала на сусідню суверенну державу – Україну [...] Український народ об'єднався через війну. На момент написання цих рядків ракети падають на українські міста, а столиця Київ готується до оборони. Не знаємо, як закінчиться цей бій. Наше співчуття повністю, звичайно, на боці України, чий єдиний “злочин” в очах Кремля полягає в тому, що її громадяни хотіли обрати прозахідну орієнтацію. Військова перевага Росії очевидна. Сама Україна може захищати себе від Росії, але, на жаль, вона не може перемогти в цій війні доти, поки в самій Росії не відбудуться фундаментальні політичні зміни. Але навіть якщо Путін переможе у військовому відношенні, політично він нічого не здобуде. Політично він уже програв: став ненадійним партнером, тому що публічно брехав світові, і такій людині вже не можна довіряти. Він об'єднав Захід, як ніколи

раніше. Він домігся того, що бази НАТО і складні системи озброєнь тепер, безсумнівно, буде розміщено в країнах Східної Європи. Але найголовніше: він поставив Росію в тотальну міжнародну ізоляцію і викопав траншею між росіянами й українцями, яку не вдасться залатати навіть через сто років» [10].

Далі в передмові Ян Рихлік пише про зрозуміле зростання інтересу до історії України в умовах російсько-української війни й наголошує, що ця «книга також є відповіддю на тиради Путіна про те, що української нації не існує, що Україна не має жодних традицій власної державності і може існувати тільки в союзі з росією». На думку автора, читач книги, навпаки, переконається в тому, що Україна має багату історію, яка загалом історично не пов'язана з Росією, і що українська нація виникла подібно і приблизно в ті самі часи, що й інші нації цієї частини Європи. «Водночас автори та видавництво хочуть віддати належне героїчним захисникам України, які борються не лише за Україну, а й за свободу всієї Східної Європи» [11]. Внесок професора Яна Рихліка, який також перераховує частину гонорарів від своєї наукової й публіцистичної діяльності на гуманітарну допомогу та придбання зброї для України, у розвиток українсько-чеських відносин на якісно новому рівні в ці складні історичні часи, високо оцінив, зокрема, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чеській Республіці Євген Перебийніс, про що свідчить адресований чеському науковцеві лист-подяка від 23 липня 2022 року зі вдячністю за наполегливу працю в цій царині, підтримку України та віру в українську перемогу.

Не можемо в цьому контексті не згадати ставлення до російсько-української війни історика зі світовим іменем, письменника та громадського діяча Тімоті Снайдера. Попри те, що він є громадянином США, всю його плідну творчу діяльність присвячено історії Європи, зокрема так званим кривавим землям Центрально-Східної Європи, тож Т. Снайдера теж можна вважати європейським інтелектуалом. Останнім часом вийшло чимало його публікацій про причини й характер агресії росії проти України, значення російсько-української війни і її можливі регіональні та глобальні наслідки тощо. Особливої уваги, на нашу думку, вартий виступ Снайдера на тему «Чому перемога України важлива для світу?» на Київському безпековому форумі в травні 2022 року. Він назвав десять причин, чому світові слід мислити в парадигмі української перемоги. Найголовнішою з них, переконаний історик, є перемога України як єдиний шлях досягнення миру. Далі він наголошує, що це дуже важливо для безпеки регіону, зокрема для народів країн Балтії, для Польщі, Румунії, Молдови, проте насамперед – для громадян України. З-поміж інших причин, які виділяє Т. Снайдер, – захист демократії в Україні і демократій загалом. Українська перемога важлива для «захисту базового принципу: всі нації рівні,

а держави заслуговують на повагу» і стане ще одним поштовхом до постімперіалістичного світу, а також для пам'яті й об'єктивного прочитання Другої світової війни; для майбутнього самої Росії; для відновлення світової торгівлі, позаяк Україна є величезним виробником продовольства для решти світу. Останнім пунктом у переліку важливих причин перемоги України в цій війні, який підсумовує всі попередні, Т. Снайдер назвав політику майбутнього, адже перемога «допоможе не лише українцям, а й усім нам спрямувати свою увагу на майбутнє». «Вважаю, дуже важливо, щоб європейці та інші допомогли в тому, аби запропонувати українцям майбутнє після цієї війни – у сенсі членства в ЄС та потужної підтримки, яка дасть Україні змогу відбудуватися. Але це двосторонній процес. Якщо ми відкриті в тому, як ми дивимося на Україну і цю війну, ми зможемо побачити, що українці пропонують майбутнє й нам» [12], – завершив свій виступ на форумі Тімоті Снайдер. Такої самої думки й директор Музею сучасного мистецтва (М НКА) в Антверпені, член ради Міжнародного комітету музеїв та колекцій сучасного мистецтва (СІМАМ) Барт де Баре. Він переконаний, що «Україна не здалася завдяки українській культурі», тому виграє війну, бо воює за майбутнє, «і Європа може повчитися цього в Україні» [13].

Отже, найкращі представники європейської еліти завдяки своїм виступам, публікаціям та активній громадській діяльності суттєво впливають на суспільну думку у сприйнятті війни, яку росія розв'язала проти України. Те, як російсько-українська війна змінює громадську думку в Європі, показують, наприклад, результати дослідження «Реакція ЄС на війну в Україні», яке в квітні 2022 року компанія «Ipsos» провела на замовлення Єврокомісії в 27 країнах-членах ЄС. Згідно з дослідженням, дев'ять із десяти опитаних не випускають з уваги тему війни в Україні. Найменший інформаційний інтерес до подій в Україні спостерігали в таких країнах, як Угорщина (45%), Словенія (45%), Бельгія (43%), Франція (40%) і Греція (37%). У середньому 82% опитаних у 27 країнах вважають, що війна в Україні – це великий ризик для світу в цілому; 78% європейців переконані, що влада росії винна в ситуації, що склалася в Україні. До того ж вісім із десяти респондентів схвалюють економічні санкції проти Росії, а 79% громадян ЄС – санкції проти російських олігархів. Опитування також показало, що 89% європейців співчують українцям, 88% схвалюють ідею запросити до ЄС людей, які рятуються від війни, а 80% підтримують надання Україні фінансової допомоги. Нарешті, постачання озброєння та військової техніки Україні підтримало 58% опитаних громадян у 17 країнах. Водночас в Європі, попри підтримку України, погляди щодо відповіді на агресивні дії РФ в окремих країнах, як-от Болгарія, Греція, Кіпр, Угорщина, Словаччина, є доволі поляризованими [14].

На жаль, деякі представники так званої політичної еліти в європейських державах висловлюють дещо інші міркування стосовно російсько-української війни. Зокрема, в газеті «Ле Фігаро» від 12 травня 2022 року було надруковано статтю «Ми крокуємо до війни, ніби сомнамбули» Анрі Гуайно, колишнього спеціального радника експрезидента Франції Ніколя Саркозі, в якій фактично вжито кремлівські наративи щодо причин війни: «Розширюючи НАТО на всі колишні країни Сходу до країн Балтії, трансформовуючи Атлантичний альянс в альянс антиросійський, відсуваючи кордони Європейського Союзу до кордонів Росії, Сполучені Штати і Європейський Союз пробудили в росіян відчуття оточення, що було на початку всіх європейських війн. Західна підтримка революції Майдану 2014 року проти проросійського уряду стала для росіян доказом, що їхні побоювання були обґрунтованими. Тимчасова анексія Криму Росією та її підтримка сепаратистів на Донбасі дали змогу Заходу зрозуміти, що російська загроза була реальною і потрібно озброювати Україну, а це ще більше переконало Росію в тому, що Захід їй загрожує. Угода про стратегічне партнерство, яку було укладено 10 листопада 2021 року між Сполученими Штатами Америки й Україною, скріпила союз двох країн, виразно спрямований проти Росії, зокрема й обіцянкою вступу України до НАТО, остаточно запевнивши Росію: вона має атакувати до того, як уявний супротивник буде здатний це зробити. Це збіг складних обставин 1914 року в чистому вигляді, який жахає» [15]. 30 травня в тій же газеті опублікували статтю Рено Жирара «Війна в Україні: який вихід?», в якій автор пропонує зняти санкції з росії, адже від них потерпає насамперед Європа (а, наприклад, не англосаксонські союзники), та з допомогою ООН змусити росіян і українців сісти за стіл переговорів з «технічних питань» (експорт зернових, газопроводи тощо) [16]. В обох статтях автори роблять спробу «зберегти обличчя» диктатора країни-терористки й убивці путіна.

І такі приклади не поодинокі. Наприкінці травня 2022 року Центр протидії дезінформації при РНБО України оприлюднив конкретні факти просування російських наративів про російсько-українську війну в країнах Заходу. Зокрема, Французький центр досліджень у галузі розвідки опублікував аналітичну довідку, в якій частково просуває ідеї кремля про «недосвідчених українських солдатів» і «професійну російську армію». Екссенатор США Річард Блек в одному з інтерв'ю розповідав про неминучу перемогу росії, бо рф «не може собі дозволити програти через загрозу розширення НАТО». Італійський генерал Леонардо Трикаріко закликав ЄС відмовитися від «божевільної ідеї виграти війну в Україні» і схилити останню до капітуляції, аби не провокувати росію на застосування зброї масового ураження. Німецький Інститут Шиллера провів міжнародну дискусію на тему загрози Третньої світової війни, учасники якої

дійшли висновку, що «конфронтація з Росією є згубною для Німеччини та ЄС» [17]. Навіть британське агентство «Reuters» у своїх публікаціях називає окуповані росією українські території «промосковськими», а крадіжку українського зерна – «експортом».

Не відстає у схожій пропаганді і наш найближчий сусід – Угорщина. Загальновідомим є ставлення цієї країни до нинішньої повномасштабної війни рф проти України, яке можна охарактеризувати висловом прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана: «Це не наша війна». Його численні заяви щодо російсько-української війни взагалі обурили українську владу і суспільство, а також партнерів і союзників України у світі. Ось деякі з них: «Якщо уряд (України. – Авт.) вирішив боротися, це рішення не можна ставити під сумнів, навіть якщо букмекери не дають великих шансів на перемогу»; «Проблема у тому, що майже ніхто в Європі не говорить голосом миру. Ми маємо говорити голосом миру»; «Ми повинні фінансувати мир, а не війну», мовляв, є кола, зацікавлені в затягуванні війни. Він також заявив, що ЄС повинен поступово змінювати свою стратегію, бо якщо услід за нафтою (російською) введуть обмеження на газ, це буде мати серйозні наслідки [18]. За словами В. Орбана, санкції проти москви не спрацювали, а Україна ніколи не виграє війну, «просто тому, що російська армія має асиметричну перевагу». Один із найближчих соратників прем'єр-міністра Угорщини, головний представник урядової пропагандистської машини Жолт Баєр поширює в угорських масмедіа думку, що Україна є аналогом нацистської Німеччини. Він, зокрема, посилається на заклики, що лунають в Україні стосовно перегляду ролі російської літератури в українському освітньому та культурному просторі, заявляючи, що вони є аналогом дій нацистів щодо єврейської нації. Баєр також ставить під сумнів існування української культури та української нації загалом: нібито території України є не українськими, а відібраними або отриманими від росії і Польщі (чомусь упустив тут згадку про Угорщину та Румунію) [19].

Усі ці заяви й публікації доводять агресивну й підступну спробу росії через лояльних до неї закордонних політиків, експертів та інституції (а також підкуплених і завербованих російськими спецслужбами публічних осіб), зокрема підривну роботу дипломатичних представництв рф, нав'язати Європі і світові потрібну їй думку про російсько-українську війну, українську історію й культуру загалом. Про це свідчить, наприклад, інтерв'ю прем'єр-міністра Болгарії Кирила Петкова виданню «Times» [20].

Саме тому сьогодні принципово важливим і невідкладним завданням усіх небайдужих до долі України та майбутнього об'єднаної демократичної Європи й євроатлантичної цивілізації в цілому, а надто європейських інтелектуалів, котрі, безумовно, впливають на громадську думку своєю

професійною зброєю – словом і пером, є донести до суспільства правду про російсько-українську війну 2014–2022 років, її причини, реальні й можливі геополітичні наслідки; спростувати російську брехливу пропаганду та її історичні нарративи, зокрема про «єдиний російський народ» та «русский мир», а також розкрити сутність питання щодо складників та історичних витоків панівної тоталітарної ідеології, політики і практики сучасної росії – рашизму, що загрожує існуванню всієї людської цивілізації, а тому потребує якнайшвидшого знищення.

1. Кислиця С. Виступ Надзвичайного і Повноважного Посла на засіданні Ради Безпеки ООН // Українська правда. 23 червня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/23/7354232/>
2. Приседська В. «Це війна не Путіна, а Росії». Німецький історик – про колективну відповідальність і досвід німців // BBC News Україна. 7 червня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61707862>
3. Thom, Fr. (2022). 'Les idéologues russes visent à liquider la nation ukrainienne', *Desk Russie*, 7 April [online]. Available at: <https://desk-russie.eu/2022/04/06/les-ideologues-russes.html>; Ackerman, G., Thom, Fr. (2022). 'Poutine prétend soviétiser l'Ukraine comme Staline avait soviétisé l'Europe centrale', *Le Figaro*, 11 April. [in French].
4. Thom, Fr. (2022). 'Poutine: la phase de l'autodestruction', *Desk Russie*, 15 July [online]. Available at: <https://desk-russie.eu/2022/07/15/poutine-la-phase.html> [in French].
5. Попадюк Ф. Джонатан Літтель: Путін і його уряд ніколи не дбали про людей Росії. Їх це ніколи не турбувало. Для них це просто слуги // Українська правда. 17 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/07/17/7358525/>
6. Літтель Дж. Домовлятися з Путіним безглуздо. Його треба перемогти // Українська правда. 22 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/22/7359567/>
7. Заява Комітету Словацького історичного товариства при Словацькій академії наук про військову агресію Росії проти України // Інститут історії України НАНУ. URL: <http://history.org.ua/uk/post/46787>
8. Заява академічної спільноти Польщі у зв'язку з агресією Росії проти України / Листи підтримки від іноземних колег // Національна академія наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8726>
9. Rychlík, J. (2022). 'Špatné rozhodnutí', *Aktuálně.cz*, 31 May [online]. Available at: <https://blog.aktualne.cz/blogy/jan-rychlik.php?itemid=42755> [in Czech].
10. Rychlík, J., Zilynskyj, B., Magocsi, P.R. (2022). *Dějiny Ukrajiny [History of Ukraine]*. Praha: Lidové noviny, předmluva. [in Czech].
11. Там само.
12. Історик Тімоті Снайдер: чому перемога України важлива для світу // Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uin.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyana-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera-chomu-peremoga-ukrayiny-vazhlyva-dlya-svitu>
13. «Україна не здалася завдяки українській культурі». Інтерв'ю з директором Музею сучасного мистецтва в Антверпені // Українська правда. 13 серпня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/08/13/249972/>
14. Калініченко О. Як війна в Україні змінює громадську думку в Європі та світі // LB.ua. 11 травня 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/05/11/516489_yak_viyana_ukraini_zminyuye_gromadsku.html
15. Guaino, H. (2022). 'Nous marchons vers la guerre comme des somnambules', *Le Figaro*, 13 May, p. 18. [in French].
16. Girard, R. (2022). 'Guerre en Ukraine, quelle voie de sortie?', *Le Figaro*, 31 May, p. 17. [in French].
17. Росія просуває нарративи пропаганди через лояльних західних експертів // Детектор медіа. 29 травня 2022. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/29582/2022-05-29-rosiya-prosuvaie-naratyvy-propagandy-cherez-loyalnykh-zakhidnykh-ekspertiv/>
18. Орбан: Україна має право захищатися, навіть якщо букмекери не дають великих шансів // Європейська правда. 10 червня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/10/7140982/>
19. Ключовий пропагандист Орбана прирівняв Україну до нацистської Німеччини // Європейська правда. 29 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/29/7140237/>
20. Прем'єр Болгарії розповів про вплив Росії в країні та підривною роботу посольства РФ // Українська правда. 28 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/28/7360751/>

Stepan VIDNIANSKYI,
*Doctor of History, Full Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Head of the Department of History
of International Relations and Foreign Policy of Ukraine,
Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine*

STANCE OF EUROPEAN INTELLECTUALS ON RUSSIA'S AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Abstract. The article analyses the stance of prominent European intellectuals on the brutal military aggression against Ukraine, a sovereign European country, unleashed by Russia, a terrorist-state, which challenged all the democratic values of the Western civilisation and brought humanity to the brink of World War III. In their public appearances, publications and civil engagement, the most prominent representatives of European elites have influenced considerably the European public perception of Putin's war against Ukraine. To wit, Germans Jürgen Habermas and Martin Schulze Wessel, French Françoise Thom and Jonathan Littell, Belgian Bart De Baere, Czech Jan Rychlík, the world-renowned American historian Timothy Snyder, and other intellectuals firmly believe that not just Putin, but also all Russians are responsible for the war, having supported his criminal aggression. Moreover, they believe that Europeans should show utmost support to Ukraine, which is not just fighting against the aggressor for the sake of its existence, freedom, democracy, and pro-European choice, but also against totalitarianism for the sake of the future of Europe.

The author stresses that the Euro-Atlantic civilisation needs to unite in combating Russia's aggressive and insidious attempts at imposing on Europe, through its loyal foreign politicians, experts, and institutions, its desired perspective on the Russian-Ukrainian war and, in general, Ukrainian history and culture. The author outlines three primary objectives of European intellectuals. The first lies in conveying the truth about the Russian-Ukrainian war of 2014–22, its causes, and geopolitical implications, real and potential, to society. The second focuses on refuting Russian deceitful propaganda. The third involves shedding light on the essence, components, and historical roots of 'ruscism', the dominant totalitarian ideology of contemporary Russia, which poses a threat to the existence of the human civilisation and demands urgent attention and elimination.

Keywords: Russia, Ukraine, aggression, Europe, intellectuals, public opinion.